

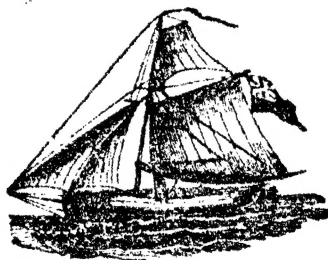
આર સાહેલી દુઃખ દર્શક અને
સ્વદેશ સુધાકરને બીજાંતી.

અનાવતાર તથા છપાવી પ્રસીધ
કરનાર

પંડ્યા કૃષ્ણદાસ વી. દુલભજી સીહાર

(દોહરા)

આર સાહેલાનાં દુઃખો વર્ણવી કરે દરિયાક
ભણા અંકો હોય તો સૌજન્ય કરશો માફ

સુરત

કોલ્હાની સામું અખદુલ્લા બેગની હવેલીમાં
વિક્ટોરિયા પ્રેસમાં મહારામ પેલાભાઈએ છાપી.

સંવત ૧૯૩૪ સન ૧૯૭૮.

કોમન ૩૦-૩-૦

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
ગુજરાતી કૌપીરાઈટ-સંગ્રહ

૧૦૭૩

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

(ગુજરાત કૌપીરાઈટ વિભાગ)

અનુક્રમાંક ૧૦૭૩ કિંમત ૩-૨૫૫/

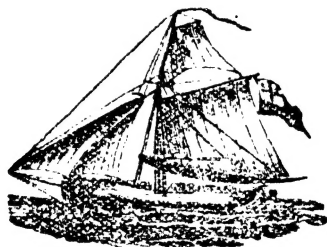
ગ્રંથનામ વ્યાર સાગરની દુઃખ દર્શક
બીજી ભાગેશ/ બહુધારકીને પિત્રાંતર
ચર્ચા

આર સાહેલી દુઃખ દર્શક અને
સ્વદેશ સુધાકોને બીનતી.

ખનાયનાર તથા છપાવી પ્રસીધ
કરનાર
પંડ્યા કુબેરદાસ વી. દુલભજી સીહાર

(દોહરા)

આર સાહેલીનાં દુઃખો વર્ણવી કહું દરિયાક
ભૂલો અંકે હોય તો સોજન કરશે માફ

સુરત

કીશ્કાન્તી સામું અખદુદના બેગની હવેલીમાં
વિક્ટોરિયા પ્રેસમાં મંજારામ ખેનાભાઈએ છાપી.

સંવત ૧૯૩૪ સન ૧૯૭૮.

ક્રીમી ૩૦-૩-૦

૧૦૭૩

અર્પણપત્રિકા.

પરમ પ્રીય મીત્ર કેશવજી વીા. હરજી સીહાર-
આપની મારા જીપર પ્રીતી હોવાથી અને દીન
પ્રતી દીન વધવાના હેતુથી આ લઘુ ગ્રંથ
મારી અટપ શક્તિથી બનાવેલો
અર્પણ કરું છું તે
સ્વીકારશો.

કુબેરદાસ વી. દુલભજી.

પ્રસ્તાવના

—વચન—

આર્યો વર્તમાન કાળમાં જ્યાં જોઈ ત્યાં સ્ત્રી પુરૂષ બંને સ્વ-
જોડ ભાગ્યેજ હશે. આ ભવસાગર રૂપી સમુદ્ર તરવાને સ્વજોડ
રૂપી સાઈ બતાવે હાથ આવે તો મહા સમુદ્રે તોફાન વેળા પા-
ર ઉતરવા તે સાઈ સાધન ગણાય; પરંતુ આપણુ દેશી ભાઈ-
યોમાં હજી પુરતો આપણા કટા શત્રુ વેહેમનો નાશ થયેલો ન-
થી. ત્યાં તલક સ્ત્રી પુરૂષના દુઃખનો અંત આવી તેનું સુઃખદાર
ઉદ્ધડવાને અલબત્તે વાર—

સ્ત્રી અને પુરૂષનું મન જ્યાં સુધી જુદું રહે ત્યાં સુધી બ્ય-
બહાર કાળ ચલાવવાને પણ તે લુલું સાધન છે. સ્વજોડ કરવાને
સ્વયંવરનો ચાલ વરતાવવો બેહતર છે અને તે વિશે આજ તલ-
કમાં ઘણા વિષયો લખાયેલા છે.

થોડા દીવસ અવલ હું મારા કામ પ્રસંગે ગામ જતો હ-
તો દરમ્યાન પત્રઘટને આરે બપોર વખતે ચાર સ્ત્રીયો એકઠી
થઈ પોકાટ સોર કરી રોતી દીઠી કે નેથી હું ચમક્યો કે આ
વેળા આ દુઃખીયાઈ કોણુ છે ? એમ જાણી નજીક ગયો એટલે
મને જોઈ આ સ્ત્રી લજીત પામી તુર્ત મેં મન સાથે ખ્યાલ કરી
ત્યાંથી પાછું ફરવા નીશ્ચય કર્યો અને તે નજીક છુપી જગોમાં ભ-
રાઈ બેઠો એટલે સ્ત્રીયોએ પોત પોતાના દુઃખની આરસપરસ વા-
તો કરી. આખર સુધારાવાળા પર ઉતરી કે દેશમાં ડોળ ધાલુ
સુધરેલના ડોળ વધારે છે અને તેપણુ કેહેવાનાજ કે આજ
આટલી બધી મુદત થયાં છતાં હજી આપણુ સુઃખદાર ઉદ્ધડું
નથી કે, સ્વયંવરનો ચાલ પસરે, એમ કહી વીખરાઈ ગઈ—આ
ચાર સ્ત્રીનો સંવાદ સાંભળી તે જાહેરમાં મુકી સુધારાવાળાનાં

મન તેપર ઝેંચવા મારી ખાચેસ થતાં આ ચાર સાહેલી દુઃખ-
દર્શક નામનો નાનો ગ્રંથ લખી કાઢ્યો છે—ને તે દરેક અખળાનું
શું દુઃખ હતું તે નીચેની કવિતામાં ઉતાર્યું છે.

વાંચતાર વિઠ્ઠલનો અને સજ્જનો મારા આ પ્રથમ
પ્રયત્ન છે. વળી વીગળનો જેવો જોઇયે તેવો પૂર અભ્યાસ ન-
થી છે જેથી થોઈ જગોપર દોષ હોય તો તે સુધારી વાંચવા
તરદી લેશો.

(મનહર છંદ)

ઇશ શ્રેષ્ઠ નમી નામી, વર્ણવું વીવેકી વાણી
મીત્રો મારા લેજો શુણી; સાચે સાચી જાણીને
અલ્પ દીવસથી મન, જે વીચાર હતો તન
રચ્યો ગ્રંથ આ સ્વજન માનો ઉર આણીને
પ્રીય આ વીગળ તણો અભ્યાસ મને ન ધણો
કવિતા સુધારી ભણો નહીં ચુક આણીને
ગ્રહણો અંદર સાર વધુ વધે જેથી પ્યાર
દીલમાં થઈ ઉદાર ખરું આ પ્રમાણીને.
ચાર સાહેલીનું દુઃખ કાન શુણી વડું મુખ
તેને ન લગાર મુખ જાળા દીલ થાય છે
પેલી કહે વીયોગણી ખીજી કહે બુદ્ધો પતી
ત્રીજી કહે નાવ નાનો દુઃખ અનિશ્ચય છે
ચોથી કહે અખતાર નીરધન દીવો પણ
નીરધમી કંથમુજ કાંઈ ન કમાય છે
ઉપરની સર્વ વાત અવણે ઝૂણી સંગાત
ચીતમાં થઈને શાંત ચારે સ્ત્રીયો જાય છે.
તા. ૧-૨-૭૮

કુમરદાસ દુલભજી સીદ્ધાર

અંથ કર્તાનો જન્મ.

(માલીની છંદ)

મરે મરી અહ આત્મા માધ ને માસ પ્રાપ્તે
 પુરણ પુરણ શાન્તી શુદ્ધ એકાદશીયે
 જનમ દિવસ મારે જાણવો એજ રીતે
 વગિ કૃપ સિંધ પૂરે અંથ કાષીજ પ્રીતે

મંગળા ચરણ.

દોહરા.

હાથર તુજ અગણીત કલા અદ્ભુત તું ઝોંકાર
હરિરસ અમૃત રસ પીધું તીવ્ર વિષમ તુલકાર.

(આર્યાવ્રત.)

બીજાંભર જગ બ્યાપિક માયા સ્થાપિક સ્થળે સ્થળે મેલી.
બીચિત્ર તરવર વનમાં બ્યાપાં લલીત વસંતને વેલી.
ધણાણુ ધાણાણુ ધન ગાળે ધોર ઘટાએ કુધવે બોમે.
જળ બીંબા કૃત જગતિ ચોમાસે ધન મુધા ધણું ધૂમે.
અમક અમક બીજ અમકે અર્ક ઉદયતા વીનોદ શુંતપાગે.
ધંદુ ભારકર ઉડધન આકાશે ઉદ્યોત બહુ ભાગે.

લલિત વ્રત.

અજ અખંડ તું પૃથ્વીના પતી.
વિજય વિજયમાં તું અમલદૃતી.
હર્ષ શુક્ત હું હોડમાં ફરું.
વિનય પૂર્વકે સ્મરણુ આચરું.

(વસંત તિલકાવ્રત.)

દેવા રતુતી દીલ થકિ કરું એક દ્રષ્ટી.
સૌન્દર્ય કિરણ ખીલે રવી માંય શ્રષ્ટી.
શૃંગારમાં રસ મનોહર ધર્મ શાન્તી.
શાસ્ત્રો શ્રુતી સ્વરગ પંથ પુરાણ કાન્તી.

શીખરીણી છંદ.

અહો ઝોંકારી તું સ્તવન શુધ ભાવે હુંય કરું.
અતી ઉત્કંઠા એ મનન મનનો પૂર્ય ઉચરું.

મતી મંદા મારી મવણુ ધરીહિ એટ શુણુતાં.
સદા અમાની છું ધરમ રસ શાસ્ત્રે વીચરતાં.

(દોહરા)

પંથ બતાવો પાંધરો પ્રખંધ રચવા પ્રેમ.
કુખેર કે છે ભાવથી ભણું માત કર રહેમ.
અદ્રિ સુતા સુતને વળી ઉપાસના કરે ત્યાર.
કૃપા કરે અનુદિન વળી કાબ્ય કળા અનુસાર.

અથકર્તા.

આર્યો સર્વ શક્તિમાન હાથરે આ ઉમદા આભમપર કેટ-
લીએક પ્રાણીઓ, પવન, જડવ્રક્ષો, જંતુઓ, પક્ષીઓ વીગેરેને
ઉત્પન્ન કરેલાં છે પેદા કરેલા પ્રાણીઓમાં મનુષ્યજાતી સર્વોપરી
ગણાય છે અને તેના ઉપર સમદ્રષ્ટીથી મેહરબાની કરી તેઓને
વાસ્તે ઘણીજ અમૂલ્ય વસ્તુઓ સત્ય-માન-નીતી-વીવેક-વિદ્યા-સ-
તોષ-ઉદારતા-ધર્મ-દયા ઇત્યાદી એટ શુણુ પેદા કર્યા છે કે તેના-
થી મનુષ્યજાતીને ઘણી શોભા ને કીર્તી વધે છે. તથા તે શુણુ-
ના પ્રતાપે કરી આ દુનિયામાં ઇંદ્રના જેવા વૈભવ પ્રાપ્ત થાય છે
તે પોતાનું લાખો વરસો સુધી નામ અમળ રહે તેવાં અમૂલ્ય
અને ખુશકારક કામો કરે છે. ને તે ચીજોથી ભગવંતને પણ
પ્રસન્ન કરી વૈકુંઠને પામ્ને છે. તે જાતાં તે ચીજો માણસને ધ-
ણી ઉપયોગી છે. વળી મનુષ્ય જાતીમાં પુરૂષ ને સ્ત્રી એવા બે ભેદ
છે તેમાં સ્ત્રી પુરૂષને તાબે કરે છે અને પુરૂષ સ્ત્રીને તાબે કરે
છે. એવા અતુર પુરૂષની સ્ત્રી કોઈ કુલીન વિદ્યાવાન પરણી કે પુર્ત
તેના પતીને વીદેશ જવું થયું તેથી એકાએક વીયોગમાં વીટલાઈ
જઈ તે વીયોગણુ નાર તેનું દુઃખ સખી પ્રત્યે દુઃકામાં કહેછે—

(પહેલી વિયોગણી સ્ત્રીનો સખીયો પ્રત્યે વિલાપ).

(માણીની છંદ.)

પતિ પિન નહીં મૂને સુખ શાન્તી જરાએ.
 અરર આણુ ગમે છે આંખુ નીરે ભરાયે.
 શયન સદય સાડું લાગતું છે ન પ્યાડું.
 હર દિન નજરોથી રવામિ કેમે વિસાડું.
 છતરિ પલંગ પ્યારો તે થયો છે નકારો.
 ધર ભયભિત લાગે માતનો આજ આરો.
 પ્રથમથિ કરિ પ્રીતી તોડી તે નહાડું.
 સરર વરસ સોળે લાગિ છે લાહ લાડ.
 જળ પિન મિન ઝંખે તેમ હું તે વિનાની.
 રજનિ દિવસ ઝંખું આજ હું છું નભાતી.
 લલિત રજનિ દીસે ઇંદુથી એમ જાણો.
 દિન કરથિ દિનાને શોભિતા મન્ય આણો.
 પણ પતિ અતિ પ્યારે નાંખિ દીધી દરીયે.
 અરણુવ અતિ ગોથાં આઈ આઈ મરીયે.
 કમળ સદય સાડું પેખિને દીત ખાણું.
 સરદ દિવસ ધૂલ્યે ખૂણ લાગે સુખાણું.
 ભરર પરસ પૂરપે આવતાં રેછ સૂખ.
 પતિ ગુણ ગણતાં તો પાર આવે ન મૂખે.
 સરદ રતુ ખપેયો પીયુ પીયુ કહાયે.
 નિજ મન ધરિ શાન્તી હેતથી રાહ ભૂવે.
 પ્રિય પતિ અતિ પ્યારા ઝાલજો હરત મારો.
 ડુખતિ ડુખતિ મૂને દેખિ પેખી ન તારો.
 અધવચ દરિયેથી માડું વાહાણુ ભાગ્યું.

પાણુ પતિ તું વિયોગે જાતને આજ માયું.
 કદળો સલિલ વીના જેમ સૂકાય સારી.
 નિરં ચિત્ર નદી સૂની તેરી હું દુઃખિયારી.
 ભયથી ભુલતું પંખી છાંય શોધે તરૂની.
 અરણ્ય અધ ભાગે આપટો વાય વાની.
 તદપિ શરિર રૂપી આઝને કામ કેરી.
 હરકત અતી થાયે કોણુ નાંમે વિખેરી.
 અજાણ મુજ મકાને રોશનાઈ કરે તે.
 મુજ મન મસ લાગે ચેહ સ્મશાનની જે.
 પાણુ ભવ દરિયામાં કેમ પાર તરીયે.
 “મનન” મન કરીને આઈ ગોથાં મગીયે.
 પરમ ઇશ કદાપી દૂસ્મનો હોય તેને.
 દુઃખ અતિનવ આપી આપ વિયોગ કોને.
 નિશ દિન શમરીને શૂં કથું દુઃખ મારું.
 જુગ જીવન ભજીને દીલ કૂબેર મારું.

(દોહરા).

મુંદર આ સાહેલડી સાંભળ મારી બેન.
 પતી વીદેશ ગયા પછી પડે ન પીંડે ચેન.

(મનહર છંદઃ)

પ્રીય પ્રતી પ્રેમ યુક્ત કરી હાસ્ય વીનાદને.
 વીદેશ પ્રવેશ કર્યો સાથે નહું કામની.
 અહો સખી પતીનો વીદેશ ધણા દીન થયા.
 વ્રહે જગાળ દીપક કાયા અહે તે નામની.
 શયન ગમે ન સખી નયનમાં નીર વહે.
 વય છે વસંત રૂઝ ફુલ ફૂલેલાં બની.

કુંજમાં હું કાચી કેળ શલીલ વીના સુકાઉં.
 અરર અભાગણી હું ભયભીત ભામતી.
 મૂલેલી ગુવાનીમાં હું પીયુનું ન પામી સુખ.
 વીતે દુઃખ વ્રહે જવાળ વાલાના વીયોગથી.
 જમણ વીચીત્ર મીઠા ઝેર જેવાં લાગે મને.
 જન્ય હર નીશા વળી નીરાશ્રીત સોગથી.
 દુઃખે દીન જન્ય બધા હાસ્ય મુખે હાય હાય.
 કોટી કબૂ યાય સખી કર્મ કેરા જોગથી.
 દેહેતો બની દીવાન બુધણું બુધું બાન.
 શી રીતે હું બચું સખી ચીંતા કેરા રોગથી.
 ધંદુના વીનાની જેવી નીશા અધકાર રહે.
 હંસના વીનાની કાયા સુતી રહે સર્વદા.
 વાડ વીના જેવી વેલી જમીને પાયરેા કરે.
 કવિતા વીનાની કયા સુન જાણવી સદા.
 નીર ના વીનાની નદી ફળ વીના જેવી રૂ.
 જળ વીના મીન અતી ઝુરવું મરે તદા.
 પ્રીયા હું પતી વીનાની તેવી દુખીયારી જાણી.
 કાયા કુંપ ભરેલો ઉદક મહીં આપદા.
 આશી જે બપેયો પીયુ પીયુમા સાજ પુકારે.
 તલખું છું તેમ પ્રીય પતી તાહરી વીના.
 વૃક્ષ વેલી બ્યાપી ધન ધોર ધટા વીનોદીત.
 દોકીલા કરત પુત્રું મનોહર ની વીના.
 પનઘટ નદી તટ જનક જળ ભરવા ત્યાં.
 લીલા દેખી લેહ લાગે દુખીયારી નારીના.
 મલિકા મંગુલ છોડ પડી રેતી તણે રણ.
 બમર પતી યુંજર ભયભીત તે વીના.
 કલ્પ વૃક્ષ રક્ષણુન ભક્ષણુ તતક્ષણુ જે.

કુસુમ ડોમળ કાયા આજ કરમાઉં છું.
 શરદ રતુના પ્રીય સરોવર માંછી રડો
 પંકજ પ્રફુલ્લ મુખ લાલીથી સુકાગિછું
 પાણી વીના પંકજ પ્રફૂલ્લીત સરોવરને
 સલીલ શોધક સીંચનાર ન મુઝાગિછું
 પણ મારો “પ્રીયહંસ” પયપાણી “પ્રીતીરસ”
 જુદો કરી વીદેશ ગયાથી અકળાગિછું
 વિયોગણુ નાર દુઃખે લોહરૂપ બની દીલે
 પતીઓ “પારશમણી” કંચન કાયા કરો
 જીવાનીની જવાળથી જરૂર હું ઝૂંટી મરું
 શાન્તી જળ છાંટો મને શાન્તી ગુણુ આપરો
 કુળવાન કામની હું પત્નિવ્રત પ્રેમદા છું
 ખાળનારી ધર્મમાન બોલ શ્રવણે ધરો
 સ્વપુરુષતણી આશ અમારે તો અહોનીશ
 પર નર આશિ બાપ બંધુને બટો બરો
 શુણુ સખી સંસારમાં વીધવા બનીતાઓને
 આ મારા કરતાં સુખરૂપીમાં સદાયછે
 કેમકે એને તો એમ અંતરમાં આજે બેઠ
 દેવ લોક થયા કંઈ એમ દીલમાંયછે
 પણ પ્રીયા પંખી હું તો ભયથી બુલુ પડેલ
 તરે છાંય શોધવા બ્યાકુળ તન યાયછે
 અરે સખી અમારે તો મધ્ય અરણ્ય માંય
 નૌકાને ઝપાટા બહુ વાહુતણા વાયછે
 આફત બરેલાં અતી તોફાનનો ત્રાસ પડે
 કવા સ્થંભ ભાંગી જાય માલમી મુઝાયછે
 સડને અડાવવાનો આધાર તૂટતો જાય
 માલમી ગરીબ યદ્ય અતી ગભરાયછે

અંબુજ અંબીયાં પણ પવનના પોરાયકા
 મૂલતા ઝપાટા તેથી નાવ ગોથાં આપછે
 મજબૂત માલમી તે તોફાનનું તાન દેખી
 નાવ છોડી મેલવાની આશામાં નીમાયછે
 તેમ આ આલમરૂપી આર્ણવમાં કાપારૂપ
 ત્રાંત્ર ને તોફાન કામ કલ્પનાનું આપછે
 ને તેમાંથી દીલ તથા બુદ્ધીરૂપી કવા સ્થંભ
 કટકે કટકા થઇ તોફાને તણાયછે
 માલમીરૂપી આ મારે આતમા ઊદાસ થઇ
 નાવ છોડી મેલવાની આશામાં છંદાયછે
 પણ ભવસીંધુમાં શી રીતે પાર થવું અરે
 તેમ તે વીચાર કરી કરી ગોથાં આપછે
 સર્વ શક્તિ માને મને મરણની કરી આપ્યા
 શૃંગાર અજબ અલંકાર તો સદાય છે
 દયા કરી દાલત અપાર દીધી દૈવે તે તો
 શૃંગાર અંગાર ભાગે વિયોગથી થાયછે
 વર્ષમાં વળી તેહેવાર વીચીત્ર વીનાદી આવે
 મારી હેડીની સાહેલી આનંદની માંપછે
 પણ પીપ્પુ વીના મારે તે દીને જરૂર જાણ્યું
 માઠી હાણ મૃત્યુ થયું એમજ જાણાયછે
 વિધવા વનીતાતાણાં મનમાં નીર્ણય રહે
 તેથી પ્રભુ ભજી પ્રેમ પ્રમોદમાં ભાગેછે
 અજબ મકાન મારાં પ્રીય પવીના વીયોગે
 ભયંકર ભયભીત વન જેવાં ભાગેછે
 અમુલ્ય મકાનવણી રાશનાઈ રશીક તે
 મારે મન સમસાનની ચેહ સમ ભાગેછે

ભાખું છું હું ભાવે ભણી ધૂલ સેજ મનોહર
ગોખરના કાંઠા જેવી અંતરની આગેછે

(દોહરા)

આ આલમમાં એટલું નામ તેહનો નાશ
હાથ વીનોદ કરી તરે ભવ સીંધુનો ભાસ
માખાપો બંધુ સુતા કોઈ ન આવે કામ
યશ મેળવવો જગતમાં પરહિપકારી નામ
આઈ પીધને ખુશિ રહી નમન કરે મહીનાથ
કુબેર કહે કર જોડિને ગરવી આપો ગાય
રાજપાટ કદી જાય તો વ્રથા ન કરે વીયોગ
વીયોગ રસ નવ વીચરતાં હરીરસ પીવો યોગ

ખીજી ખુદા પતીને પરણેલી સ્ત્રી સખી પ્રત્યે કહે છે કે જો-
(હેન વીયોગનું દુઃખ તે ખરૂં પણ આશા અમર છે.)

(દોહરા)

એમ કહીને એ સખી ખીજી ખોલી ત્યાંય
ખુદો મારો બંદલો હૈયે હોળી યાય
પંદર વરસે પ્રેમદા વ્રેહ બ્યાપતો અંગ
વળતાં ખોલી વચન તે સખીયો મારે સંગ
સીતાજીના મહીનાનો રાગ ॥

સખી સાંભળ દુખડાંની વાત કહું છું હું કરગરી
બહુ ખુદો છે મારો નાથ કુડાં કરમે કરી
સખી વરસ થયાં મને સોળ પીધુને પંચાવના
માફ જોખન છે ઝકઝોળ પતીનું થયું ફના

ખેડી અખળા હું બાળે વેષ સૌન્દર્ય છપી અતી
 ધણી બુદ્ધે ને ધાળા છે કેશ તેની મંદ થઇ મતી
 જાણે કોઠનો કપી બેઠેલ છાડા જેવી નાશીકા
 ખરા જ્ઞાનના જેવા ખેલ આંખો જાણે ઘાશીકા
 ગંદા ગુગળાઈ ગેલા છે ગાલ ડાચામાં ડટાઈ ગયા
 ભુંડી ભમરને ભુંડા ભાલ શીરે રોમ થઈ રહ્યા
 કંથ મળીયો છે રૂપ કરૂપ કલોલું હું કામની
 કંઈ આપદ ફેરે કુંપ કારી ધન સ્યામની
 જેવું લખ્યું વિધાનીજેલાટ તેવું મારે થઈ રહ્યું
 કામનીનો શુભી કકળાટ વારે કોઈ નવ થયું
 મારાં માપાપે મોદલગીર નાંખ્યો શીરમાહરે
 શાને રાખ્યું હું મનકું સ્થીર સંકષ્ટ છે સાસરે
 તૃષા અસન ગમે નહીં કાંઈ જોખનની જવાળા અતી
 કંથ દેખી દાઝૂં દીનમાંય કરે શું શ્રી પતી
 ભુંડો ભુંડના જેવો ભરથાર દેખી દાઝે અંતરે
 પ્રભુ નટવર પ્રાણ આધાર અખળા આશવંતરે
 આવે વીધવા થવાનો વખત હવે=અરે આ શમે
 સંવળાં પડ્યોરે દુઃખ સખત ત્રીકમ ખેલી છો તમે

(સોરડો)

વિધંબર વીધાસ રાખ્યું રહેમ કરે હરી
 માન સુર્વપ્રકાશ તીમર અમાન પ્રજય કરી
 આશ તમારી આજ કુળવંતી છું કામની
 મહેર કરે મહારાજ સ્તુતી કરે ધન સ્યામની

(દોહરા)

અંવામાં પતી માહરે મરણ પામીયો આંખ

વિધવા મેલું વિધવાં જોખન ઝોલાં ખાય
 અનંમ મુજ બ્યાપો અતી ક્યાંય રહું નવ જાય
 કેમ કરી તે તો સહું હૈયે હોળી થાય
 ઉત્તમ જાતી આપણી વૈશ્ય 'બ્રાહ્મણો' જેહ
 પુનર લગ્ન તો નવ ઘટે ચાલ નાતનો એહ
 એ વિરધ અખળા જીએ વિધવા જે કેવાય
 કામાઝીથી નર કરે ગર્ભ દીલ રહી જાય
 ગર્ભપાત કરવો રહ્યો વિનતા કરે વીચાર
 પાપ બાળ હત્યાતણું થાય પછી નીરધાર
 તે વખતે તે કામની કુળવંતી કેવાય
 કે છે મુખથી પાપ આ જાતીલાને થાય
 કારણ એણે નહીં ક્યો પુનર લગ્નનો ચાલ
 ચાલ હોય તો અટીમા બગડે નહીં એક બાળ
 એમ કહી અખળાં વળી મૂક્યો મુખ નીચાસ
 હરી ભજન કરવું હવે અવર ન કોઇની આશ
 એમ કહીને બોલતાં સખીયો શુણે કાન
 તારૂં દુઃખ અતોલ છે ભાવે ભજન ભગવાન
 કુમર કે ભજ કૃષ્ણને ભવ સીધુનો પાર
 હરી નામ નૌકા મહી ઉતરે આ સંસાર

(પછી ત્રીજી સ્ત્રી જેનો પતી નાનો છે તે સધળાં દુઃખ-
 નું વ્રતાંત સખી પ્રત્યે કહે છે.)

(લક્ષીત વ્રત.)

સરવ સાથ જે પ્રીય એ સખી
 વીરહ વેદના વર્ણવું નકી

મુજ પતી લધુ છેજરે અતી
 તદ્દતી કારણે દાઝ તો થવી
 શયનને સ્થળે જ્યાર જાઉંછું
 વહન પ્રેમથી હું મુંઝાઈછું
 દુઃખ કુબેર આ દાખવું અતી
 અરર અંતરે શર્મ તો થતી

એટલું કહી આ દુઃખીયારી સ્ત્રી પોતાનું બોલણું બંધ કરી
 બેઠી એટલે સખીયો કહે છે કે બેન તું શાને શરમાય છે આપ-
 છું દુઃખ જાહેરમાં આમન સામન કહી મનની સમાધાની કર-
 વાતી છે. વળી સર્વ શક્તિવાન જેઠી સહાય થશે તેઢી દુઃખ તો
 મટવાનું પણ દાઝ તો બોલીને કાઢવી માટે બોલ અને શરમા-
 શ શા માટે ?

(દોહરા)

શર્મ જરા નવ લાવતી બેઠો સૈયર સાથ
 તે માટે તૂળને કહું વદતી સુંદર વાત
 (હવે સખી પ્રત્યે કહેછે.)
 ગોરી ચલી સાસરે ફેર કખી આના
 ગોરી રખના દીલમે યાદ ભૂલ મત જનાં
 (એ રાગતી-લાવણી.)

સાહેલીયો ચલીયો આર પનધટે જોતી
 જે નાના કંથજી નાર નેન ભર રોતી
 ગોરી જોખન બાગેવેશ શ્યામ શીર વેણી.
 મુખ હસત હસત હંમેશ પ્રીય મૃગા નેણી.
 શુશુ સૈયર વીપરીત વાત કંથ નાનોથી.
 ગોરી જોખન બાળે વેશ નેન ભર રોતી.
 મુજ પતીએ પુર્યા ન કોડ કૃષ્ણકૃષ્ણ કોખો.

આ દુઃખ તરવરનો છોડ આંગણે રાખ્યો.

મુજ માઆપોને મેશ ગાઢને ગોતી.

ગોરી જોખન બાળે વેશ નેન ભર રેતી.

પૈસાપર લાતી પ્રીત રીત આ રાખી.

વિમારયું આ વીપરીત આડમાં નાંખી.

મુજ પ્રીય પતીના મુખે આશ નવ પોતી.

ગોરી જોખન બાળે વેશ નેન ભર રેતી.

સખી વર્ષ થયાં છે નૌદ જોખને ઝૂંડે.

તન ચંદ્ર ખીંચ આકાર બન્યું આ બુડે.

લઘુ કંથ લખ્યો લેલાટ અકલ દીત નોતી.

ગોરી જોખન બાળે વેશ નેન ભર રેતી.

ધરૂં પતીને દેખી દીર દેહ આ દાડે.

માઆપે મોદલગીર ઝીંકીયો આલે.

છોકરડા જોવો શ્યામ દુઃખ દીત સેહતી.

ગોરી જોખન બાળે વેશ નેન ભર રેતી.

થશે કાલ મોટો મુજ કંથ દીરજ મન ધારૂં.

પ્રીય શાસ્ત્ર સકળનો પંથ પેખી દીત ઠારૂં.

મારી અંખીયાં લાલ ગુલાલ મનોહર માતી.

ગોરી જોખન બાળે વેશ નેન ભર રેતી.

(ગીતીવ્રત).

પરમ ખારી મુજ સખીયો પાણ્યા પછી રહી હું પીયરમાં

ખાંચ વરસ વીયાં છે તે દરમાને રમી છું સૈયરમાં.

પંદર વરસે મુજને તુજને કડિં છું અનંગ બાપો છે.

વૈરી અનંગ બુજને મુજને સુમતી કુ જનમ આપ્યો છે.

* કુંગર સીહારમાં છે.

સાસરીયેથી મુને આણું આબું તેડવા માટે.
 તણુ દીન તેને રાખી ક્યાં સર્પને ચાલતાં વાટે.
 યેખી પતી લધુ દેખી પ્રગટી પીડે પરમ અતી જતાણાં.
 કુમેર પાપ થું કીધાં જગમૃતી પાળન અચાવતે બાળા.

(હરીગીત છંદ).

ઓ ધૃષ્ટિ મુજપર મહેર રાખી મરણુ તો તું આપતે.
 છું જાત અમજાતી સ્તુતી દિલમાં અરેખર થાપતે.
 મુજ કંથ છે નાનો ધણો તેથી મગધું દુઃખ એ અતી.
 સ્વામી લધુ અહિનીશ દેખી મોત તુલ્યે થૈ જતી.
 કામાઝી તો વપુમાં વસ્યો દીવડું ધણું જાએ બગી.
 પરમેશ તેને કયમ કરી ઠંડું કરું તે કહો વળી.
 છું કુળીત નાર અરેખરી મુજ પીતા શર્મ ગાણું અતી.
 સ્વામી લધુ અહિનીશ દેખી મોત તુલ્યે થૈ જતી.
 બમીચાર કરવાનો વળિ વિચાર આવે અંતરે.
 અઝકારી રહી છું લાલ કુળ નિગરી હું ગુણવંતરે.
 મુજ સાસરે એ નણુદિને વળી છે એના બંને પતી.
 સ્વામી લધુ અહિનીશ દેખી મોત તુલ્યે થૈ જતી.
 બંને જણાં આસો પાસ બોલે અતીશય પ્રીતમાં.
 નવ રહે સંશય કોઇને હે તો ધરે છે ચીતમાં.
 બંને નણુદમાંથી વળી એક નણુદ બો સારી હતી.
 સ્વામી લધુ અહિનીશ દેખી મોત તુલ્યે થૈ જતી.
 કુળવંતી હું સુ શ્રદ્ધિ જાણી સારી પેઠે બોલાવતી.
 મનમાં બગાપો ને થાલો શાન્ત બોલી રાગતી.
 બાચાર મારાને ધણું અવગણતાં સારું અતી.
 સ્વામી લધુ અહિનીશ દેખી મોત તુલ્યે થૈ જતી.
 મનમાં વિચારે બંધુ મારો લધુ મટે ખાવા થકી.

વળિ તદ્દત્ત કારણ દીલમાં બરાદાસ કરતી તે પત્ની.
 અવરાવીને મુજ પતી ધણું સમજતી આણી છે ગતી.
 સ્વામી લઘુ અહિનીશ દેખી મોત તુલ્યે થૈ જતી.
 પછીથી દહન દીલડું ટળ્યું શા-તામ મારે થઈ ગયું.
 દુઃખ ટાળ્યું મારી નાણદીએ સુખ મુજ વપુમાં વશી રહ્યું.
 પ્યારી સખી તમને વડું એરી ગતી મુજ થૈ હતી.
 સ્વામી લઘુ અહિનીશ દેખી મોત તુલ્યે થૈ જતી.
 કુખેરજી હું તો કહું છું પડદો ખોલિ મનનો.
 નીરધન સખી બોલે બગાપો ટપો છે આ તનનો.
 ત્યારે વદે ધન હિયુ સાદિનિ મુખ મંદુર ખોલતી.
 સ્વામી લઘુ અહિનીશ દેખી મોત તુલ્યે થૈ જતી.

ચોથી અભણ નીકેણની સ્ત્રી કેહે છે.

લાબ્ય લાબ્ય સખી એક કાગળ, લખીએ હરીનેરે એ રામ.
 ઈન્દ્ર સખીયો તમારી પાસ વડું હું ઉક્તીરે
 મારા મનની સર્વ આશ ધરી દીલ જીતીરે.
 ધણીધર અરપો કુજનમ રસાની ઉપરે.
 સદગાં જનોને મુજનમ દુઃખ મુજની પરે.
 જ્યારે વર્ષ હતાં મને સોળ જોખનું ભારીરે.
 પુત્ર પ્રસન્ન્યો મારે લોલ થયું સુખકારીરે.
 પુત્ર ધણા થયા પછી ઘેર વસ્તુ રમ્ય માગેરે.
 બળતામાં હોમ્યું હોય દૃત એમજ લાગેરે.
 પ્રમુ ગરીબા વરયાની માંય અવતાર આપ્યોરે.
 તેથી દુઃખ ઘણું ઘણું યાય વીચારે વ્યાપોરે.
 આવી ભુવળપર હું ભૂધૂર સુખ ન જરાપેરે.

અલખત વીના આ અવતાર ઉદર ન ભરાયેર.
 પતી માગે હું યાઉં ગુલામ કોકની જ્યારેર.
 તોપણ નવ થાય ગુજરાન કુટુંબ વપુ મારેર.
 જેમ હમ્મે જળને માત્ર ખૈયો ધનનેર.
 હાંદુ થકી લલીતોત્તમ રેત સુખ સુખનનેર.
 તેમ વીત વીનાનો વીનાદ ક્યાં થકી કરીએર.
 ખરે હુનર કળાનો શોધ પતી સૂખ ધરીયેર.
 નવરા ખેઠાથી વળશે ન કાંઈ મુજ કહ્યું માનોર.
 હવે ધરમાં રહ્યું નહી કાંઈ મુદ્રે અભીમાનોર.
 નવરા ખેઠાથી નખોદ જાય કેવલ કે છેર.
 ખુટ્યા પ્રાંત ભંડાર જે રાય અંતે દુઃખ લે છેર.
 બુદ્ધે બુદ્ધે સલીલ ભરાય પ્રેમથી પ્યારેર.
 કાંકર કાંકરે પાળ ખંધાય સરોવર સારેર.
 તેમ યોજના કરવી કંઈ બારીક વખતેર.
 જેવો માંડવો વિધાત્રી પંથ લલાટનાં લખતેર.
 એવી સઘળી શુણીને વાત સાહિલી ખોલીર.
 આપણાં દુઃખનો નહીં પાર કહ્યું મને ખોલીર.
 દુઃખ સાંભળીને દરીયાઈ ક્યો કુપેરેર.
 પુરે અબળા જેડી આશ રાખજે દોરેર.
 સ્વદેશમાં સુધરેલ જન વિનતિ કહું એનેર.
 શુણી વ્રતાંત રાખશે મન સુખ થશે એનેર.

સ્વદેશ સુધારકોને લીનલી.

આર્યો અમળાના દુઃખનો અંત લાગી તેજું સુખદ્વાર ઉઘાડવા હવે શી દેર છે. અગર એવા ખીજનશા જરૂરપસંગમાં ગુથાણા છે કે આ અગત્યનો ખ્યાલ દીલમાં ડુબાડી દીધો છે આજ કાલ જ્યાં જોશું ત્યાં અમળા દુઃખ પોકાર લીના ખીજું ભાગ્યેજ નજરે પડે છે. અને તેનો મૂળભેદ તે સ્વયંવરનો અટકાવ? આ વિષય અમળા અસૂસ સેવકની મક્કસદ એવી છે કે સ્વયંવરનો આલપસારે અને તેમ થવાથી અમળા જીવોનો મુખનો સર્પ જે લાંબી ગુદતથી ચારત થઈ ગયેલો છે તે પ્રકાશમાન થશે-કારે કે એક ગામડી ખીજે ગામ જવા રસ્તાની માહિતી નહીં હશે તો મામીયાના સાધનની પૂરી અગત્ય પડશે અગર તે લીના નીભાવસે તો દેરાની કે અમળાને કારેસે મુકામ નહીં પહોંચાય. તો આ સંસારરૂપી સમુદ્ર જેના મહા મોટા વીકટ રસ્તો પાર કરવાને સ્વયંવરથી પસન કરેલા માલમી નહીં હોય તો તે શી રીતે તરી શકશે વળી આફત રૂપી જે મધ્ય સમુદ્રમાં તોફાનની વેળા ખમડદાર માલમી લીના ઘોણુધીરજ આવી સંસારના અટકાવ રૂપી જે નાવ તેને સંસ્ક્રમ પેલે પાર ઉતારશે-ખ્યાલ કરે કે બાગનો માળી ચતુર અને કામેલ હોય તો વનસ્પતી ફૂલ ઝાડો કેવાં સુંદરે અને શોભાયમાન રાખે વળી ઉછાતા જે ઉમદા છોડો તે કેવી માહાવજતે ઉછરે લેઈને કઢી ક્લેવર રખવાળ નહીં હોય તો ખીજતી બાગ પાયમાલ થઈ જાય અને વળી ભુકતા પણ કોઈ થાય ખરે—

તેમજ સ્વયંવરથી પસન કર્યા લીનાના જોડામાં બનાવો બને છે. એક વીદ્વાન અને ચતુર પુરુષને તેની મારુ ઉપરંત કોઈ કુવડ અભીદ્વાન વેતા લીનાની આરત પરણાવી દે તો પછી લીઆરે કે તેને પોતાનો જન્મારે શી રીતે કાઢે અગર

તેમજ સ્ત્રી કોઇ સુધરેલા વીચારની વીદ્યાન તેને મુરખ ભરથાર-
ની સાથે અડવી દે તો તેના મનના જે સુધરેલા મનોવીકાર તે કદી
પાર નજ પડે જેમ મહા વનમાં પાણીની સોબતે સરસ કેળ ઉગે-
લી હોય અને તેના ઉમદા ફળની આપણુ આશા રાખતા હૈએ
પરંતુ તે છોડ ઉખેડી ખારમા લગાવીએ તો ધારેલા વીચાર ના-
બુદ થાય.

હવે આ વીષય બંધ કરતાં તમો આર્યોની સેવામાં વીનંતી
ગુજારું છું કે આવા રૂડા નેક રાજ્યમાં આ અબળાના દુખનો
અંત આવી તેનું સુખદ્વાર નહીં ઉઘડે તો પછી અધરનો આ-
રો આવી રહેવાને કેટલીક વાટ જોઇ ખેતી રહેશો-કે શું હજી
નીંદ્રા દેરીએ તમારા ઉપરજ પોતાનો મીઠ્યા મરવાદ રૂપી જે છાપો
માર્યો છે તેથી ઉઠી શકતા નથી? ભાઈ ઝડ જંગો ને તમારા હિ-
ત અરથે મેદાન પડી તમારા કટા શત્રુ પેહેમની સાથે સુતીલારૂપી
અડગથી લડી તેના કટકા કરી તમારી મતલબની જીતની ધબ્બના
નીશાનો ફરકાવો-કે જેથી લાજો દુખીયારા તમારા હકમાં બેહતર
ચલાસે.

માણસ જાતના અલ્પ સુખને માટે ગ્રહસ્થો વાવ, કુવા, ત-
ળાવ, સદામ્રત, રસ્તા વીગેરે બનાવે છે તો આપણે સૌને પોતાના
હિતને માટેજ આ વાતપર ધ્યાન એવવાનું છે ને વળી તેથી
ચાલતી આવેલી દંતકથા પ્રમાણે અરથ ને લાભ બે છે-એક પો-
તાનું પણુ હિત વળી કેહેવાય પરરોકાર-આ વીશે યથાસ્થિત
બ્યાન કરવા મારી કલમ પોતાનામાં તાકાદ સમજતી નથી કે આ-
ગળ ધશે એટલે બંધ કરવા રજા લેઈ છું. આમીન.

(આશ્રય પત્રીકા.)

અગાઉથી આશ્રય આપી ખરીદદાર ગ્રાહકોનાં નામ—			
પ્રીય મીત્ર કેશવજી વીા. હરજી	સીહાર	૨૫	
મીં ભીખારામ વીા. શવજી	"	૨૫	
મીં રામજી ઓધવજી	"	૨૫	
મીં ગાંડાલાલ જયશંકર	"	૧૦	
રાજેશ્રી કાળીદાસ ગીરજનશંકર	ભાવનગર	૧૦	
રાજેશ્રી પરભાશંકર વીા. જટાશંકરભાઈ		૧૦	
મીં કાળીદાસ અજરામર	સીહાર	૧૦	
પ્રીય મીત્ર કાનજી વીા. રઘુરામ	સીહાર	૫	
		૧૨૦	
કુખેર ફલભજી સીહાર.			

જાહર ખગાર.

સર્વ સજ્જનોને ખબર આપવામાં આવે છે કે આ ચો-
પડી સીહારમાં મારી પાસેથી અને ભાવનગરમાં ગુજરીમાં
રોકડી કીંમતે મળશે બહાર ગામથી મંગાવનારા ગ્રાહકોએ
ટપાલ ખરચ મોકલવો. નોટપેડ પત્ર લેવામાં નહીં આવે.

લા. હું છું

કુબેરદાસ દુલભજી.

—૧૬૫૨—

